

Nr 169.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena; given Stockholms slott den 26 februari 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att godkänna härvid fogade förslag till

- 1) kungörelse om ändrad lydelse av 24 § 1 och 3 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1008) samt
- 2) kungörelse om ändrad lydelse av 15 § 1 mom. allmänna familjepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1009).

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Förslag

till

kungörelse om ändrad lydelse av 24 § 1 och 3 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1008).

Härigenom förordnas, att 24 § 1 och 3 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet den 30 december 1941¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

24 §.

1 mom. Ordinarie tjänsteman — — — sistnämnda lagrum.

Innehavare av — — — uttryckt önskan.

I denna — — — 30 år.

Bestämmelserna i — — — uttryckt önskan.

Jämväl i annat fall än ovan sagts äger tjänsteman, vilken samtidigt med frånträdande av tidigare innehavd, med rätt till förordnandepension förenad befattning tillträtt och därefter i oavbruten följd innehaft annan sådan befattning, vid avgång rätt att komma i åtnjutande av förordnandepension, under förutsättning att han skulle hava varit berättigad till dylik pension för den tidigare befattningen, om han kvarstått i denna intill tiden för avgången.

Vad i — — — paragraf avses.

3 mom. Grundbeloppet för år räknat av förordnandepension motsvarar

a) där tjänsten innehafts minst 12 år och sådant fall ej är för handen, som nedan under b) sägs, ävensom där avgången är föranledd av olycksfall i tjänsten, det för befattningen gällande tjänstepensionsunderlaget (grundbelopp av *hel* pension);

b) där tjänsteman, som innehaft tjänsten minst 12 men icke 18 år och ej uppnått en levnadsålder av 55 år, på grund av därom av honom uttryckt önskan får förordnandet upphävt eller vid utlöpande av förordnandet icke får detsamma förnyat, tjänstepensionsunderlaget minskat med en sjättedel för varje påbörjat antal av fem år, varmed levnadsåldern vid avgången understiger 55 år, dock med högst tre sjättedelar (grundbelopp av *avkortad* pension vid frivillig avgång);

c) eljest tjänstepensionsunderlaget minskat med $\frac{1}{160}$ -del för varje full fjärdedel av år, varmed tjänstetiden understiger 12 år, dock med högst $\frac{24}{160}$ -delar (grundbelopp av *avkortad* pension).

I fråga — — — innehavda tjänsten.

Där pensionsrätten är grundad på föreskriften i 1 mom. femte stycket, skall grundbeloppet, oavsett ovan meddelade bestämmelser, beräknas som om

¹ Senaste lydelse av 24 § 1 mom., se 1942:690.

tjänstemannen intill tiden för avgången kvarstått i den tidigare befattning, som i nämnda författningsrum avses.

Vad i — — — denna paragraf.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1943; dock att bestämmelserna i 3 mom. första stycket i dess hittillsvarande lydelse alltjämt skola äga tillämpning, där den befattning, från vilken avgång sker, tillträtts före ikraftträdandet och pensionsrätten är grundad på annan föreskrift i 1 mom. än den i femte stycket meddelade.

Förslag

till

kungörelse om ändrad lydelse av 15 § 1 mom. allmänna familjepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1009).

Härigenom förordnas, att 15 § 1 mom. allmänna familjepensionsreglementet den 30 december 1941 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

15 §.

1 mom. Beträffande familjepension — — — förra befattningen.

Där den avlidne åtnjöt tjänstepension enligt 24 § 1 mom. femte stycket allmänna tjänstepensionsreglementet, skall familjepensionstalet, oavsett bestämmelserna i övrigt i denna paragraf, beräknas som om tjänstemannen intill avgången ur statens tjänst kvarstått i den tidigare befattning, som i nämnda författningsrum avses.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1943.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1943.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, fråga om vissa ändringar i gällande bestämmelser om förordnandepensioner m. m. och anför därvid följande.

Bestämmelser angående tjänstepension för ordinarie tjänsteman, som tillsatts medelst förordnande för viss tid, återfinnas i 24 § allmänna tjänstepensionsreglementet. Sådan tjänsteman äger rätt att vid avgång från befattningen, som tillika innefattar avgång ur statens tjänst, komma i åtnjutande av tjänstepension (förordnandepension) huvudsakligen i de fall, då antingen tjänsten av honom innehafts minst 12 år i oavbruten följd eller ock förordnandet utlöper och av annan anledning än av tjänstemannen därom uttryckt önskan icke efterföljes av förnyat förordnande. Enligt angivna regler är rätten till förordnandepension icke knuten till viss pensionsålder, och så snart tjänsten innehafts under minst 12 år i oavbruten följd, är tjänstemannen även vid frivillig avgång från befattningen berättigad till tjänstepension. Dessa för tjänstemännen fördelaktiga bestämmelser sammanhånga med att det ligger i förordnandeanställningens natur, att den efter jämförelsevis kort tid kan komma att upphöra, samt med önskemålet att kunna för förordnandetjänster förvärva även personer, som förut icke varit i statens tjänst och som icke kunna förutsättas efter upphörande av förordnandet bliva tagna i anspråk för andra uppgifter inom statsförvaltningen.

Med de nu angivna likartade regler gälla enligt 24 § för innehavare av befattning såsom chef för försäkringsinspektionen, bank- och fondinspektionen eller sparbanksinspektionen. Å andra sidan gälla enligt 33 och 35 §§ för innehavare av rektorsbefattningar vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter vissa undantag från bestämmelserna i 24 §.

Reglerna om förordnandepensioner äro emellertid jämförelsevis restriktiva i ett avseende. Den ifrågavarande tjänstetiden av 12 år skall nämligen ha intjänats i den vid avgången innehavda befattningen, och tjänstetid i tidigare befattning — vare sig förordnande- eller annan befattning — tillgodoräknas därvid icke. Dock har genom bestämmelser, som vid 1942 års riksdag

införts i reglementet, möjlighet beretts tjänsteman, som tidigare innehåft fullmakts- eller därmed i pensionshänseende likställd befattning och som uppnått 60 års ålder och 30 års sammanlagd tjänstetid, att efter särskilt Kungl. Maj:ts medgivande komma i åtnjutande av förordnandepension vid frivillig avgång, även om han ej intjänat 12 år i förordnandebefattningen.

Hel förordnandepension utgår i princip endast om tjänsten innehåfts minst 12 år.

Förordnandetjänsteman, som avgår utan rätt till tjänstepension, äger under vissa villkor komma i åtnjutande av tjänstelivränta enligt bestämmelser under 5 avd. i reglementet.

Jämknings- i de nuvarande bestämmelserna om förordnandepension ha i olika sammanhang ifrågasatts.

I sitt betänkande med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen (SOU 1941: 10, sid. 217) framhöllo 1938 års pensionskommittén — i samband med avstyrkande av framställt förslag om borttagande av undantagsreglerna för innehavare av rektorsbefattning — angelägenheten av att, därest förordnandeformen framdeles komme till användning för tillsättning av andra tjänster, vilka helt eller nära nog undantagslöst rekryterades av statstjänstemän, vid dylik tjänsts inrättande toges under övervägande, huruvida innehavare av tjänsten borde äga rätt till pension vid frivillig avgång ur statens tjänst.

I propositionen den 20 mars 1942 (nr 194) angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser post- och telegrafverken samt statens vattenfallsverk (sid. 33) anfördes med avseende å ifrågasatt ombildning av viss befattning till förordnandetjänst, att tvekan syntes kunna föreligga om lämpligheten av att för befattningar, vilka kunde väntas bliva besatta med personer i relativt låg levnadsålder, använda tillsättningsformen förordnande för viss tid, vilken anställningsform enligt gällande pensionsbestämmelser medförde rätt för befattningshavaren bland annat att vid frivillig avgång efter 12 års tjänstetid i befattningen erhålla hel tjänstepension. I samband därmed framhölls, att det kunde förtjäna övervägas, om ej vid förordnandeformens användning i större utsträckning i fråga om befattningar av i nämnda sammanhang avsedd eller liknande art en jämkning i pensioneringsgrunderna borde ske i syfte att skärpa villkoren för pension vid avgång på egen önskan. Denna fråga förutsattes komma att upptagas till särskild utredning.

Genom beslut den 20 mars 1942 uppdrog Kungl. Maj:t åt statskontoret att verkställa utredning, i vad mån jämkningar borde vidtagas i de i allmänna tjänstepensionsreglementet innefattade bestämmelserna rörande rätt till förordnandepension vid frivillig avgång, samt att avgiva de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Sedan därefter dåvarande generaldirektören och chefen för telegrafverket G. H. Ericson i en den 24 september 1942 dagtecknad framställning underställt Kungl. Maj:ts prövning frågan om rätt för honom att med hänsyn till tidigare innehavd förordnandebefattning komma i åtnjutande av pension vid avgång på egen begäran, oaktat han icke innehåft generaldirektörsbefattningen längre tid än 3 år 9 månader, har Kungl.

Maj:t enligt beslut den 6 oktober 1942 överlämnat framställningen till statskontoret för att tagas i övervägande vid fullgörande av utredningsuppdraget.

Statskontoret har i skrivelse den 16 oktober 1942 avgivit utredning i förevarande ämne. Häröver hava utlåtanden inhämtats från *generalpoststyrelsen*, *telegrafstyrelsen*, *järnvägsstyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen*, *domänstyrelsen* och *allmänna lönenämnden*.

Statskontoret har till en början behandlat spörsmålet om begränsning av rätten till förordnandepension vid frivillig avgång efter 12 års tjänstetid. I fråga om behovet av en dylik begränsning har statskontoret anfört följande.

Sedan de ursprungliga bestämmelserna om förordnandepension utfärdades, har någon väsentlig ändring av förutsättningarna för pensionen icke skett. Orsaken härtill torde hava varit, att anställningsformen förordnande på viss tid ursprungligen tillämpats i så strängt begränsad utsträckning, att de förmånliga pensionsvillkor, som tillförsäkrats innehavarna av förordnandetjänster, icke ansetts medföra några ogynnsamma konsekvenser ur ekonomisk synpunkt för statsverket. Under senare år har emellertid förordnandesystemet fått en alltmer vidgad tillämpning vid tillsättande av ledande poster inom statsförvaltningen, en utveckling, som av allt att döma torde komma att fortsätta. Sålunda hava 1939 års tjänsteförteckningssakkunniga i sitt den 18 juni 1942 avgivna betänkande angående byråchefs- och rådstjänster m. m. (SOU 1942: 30) föreslagit överflyttning från löneplanen A till löneplanen C av ett antal befattningar, vilka huvudsakligen rekryteras utom den statliga befattningshavarkåren. Enligt de sakkunnigas förslag skola dessa till löneplanen C överflyttade tjänster tillsättas medelst förordnande på viss tid och alltså vara förenade med pensionsrätt enligt bestämmelserna om förordnandepension. Tjänsteförteckningssakkunniga hava vidare i särskilt utlåtande rörande länsarkitekternas löneställning tillstyrkt, att länsarkitektbefattningarna placeras å C-planen samt tillsättas medelst förordnande på viss tid. I utlåtandet har därvid framhållits, att länsarkitektbefattningarna såsom regel tillträddes vid relativt låg levnadsålder. Det kunde därför möjligen befaras, att befattningshavaren efter intjänad full pensionsrätt funne det fördelaktigt att lämna statstjänsten för att etablera sig såsom egen företagare inom länet med utnyttjande av de förbindelser han under statstjänsten kunnat förvärva. Med erinran om att utredning igångsatts rörande skärpning av villkoren för förordnandetjänstemäns pension vid avgång på egen önskan, hava de sakkunniga uttalat, att under förutsättning, att sagda spörsmål bringades till en ur statens synpunkt tillfredsställande lösning, anledning icke torde förefinnas att hysa några farhågor för att förordnandeformens tillämpning i fråga om länsarkitekterna skulle medföra några icke önskvärda resultat.

I syfte att utröna, i vad mån bland de inom allmänna civilförvaltningen och affärsverken nu anställda förordnandetjänstemännen — tillhoppa ett 70-tal — fall förekomma, där vederbörande redan vid låg levnadsålder kan bli berättigad till förordnandepension vid frivillig avgång, har statskontoret undersökt vid vilken ålder dessa befattningshavare beräknas hava uppnått för full pensionsrätt erforderligt antal tjänstår. Av undersökningen framgår, att den beräknade levnadsåldern vid nämnda tidpunkt för det övervägande flertalet av dessa tjänstemän uppgår till 55 år eller däröver. Återstoden, närmare bestämt 6 tjänstemän, beräknas hava intjänat full pensionsrätt vid en levnadsålder understigande 55 år, därav en redan vid en ålder av 40 år. Redan med den nu föreliggande begränsade användningen av förordnandesystemet förekomma alltså ett — relativt sett — icke ringa antal fall, där

möjlighet erbjuder sig för vederbörande förordnandetjänsteman att vid en ur pensionssynpunkt låg levnadsålder avgå ur statens tjänst med förordnandepension. För att rätt kunna bedöma resultatet av sagda undersökning bör dock uppmärksammas, att av de nu anställda förordnandetjänstemännen endast ett ringa fåtal haft sin tidigare verksamhet förlagd utom den egentliga statstjänsten, vilket torde utgöra förklaringen till att antalet fall, där pensionen intjänats vid låg ålder, icke blivit större. Med den vidgade tillämpning främst vid tillsättning av befattningar, vilka huvudsakligen rekryteras utom den statliga befattningshavarkåren, som förordnandesystemet i framtiden kommer att erhålla, därest tjänsteförteckningssakkunnigas förenämnda förslag godtagas, torde man kunna räkna med att antalet fall av tidig avgång kommer att i väsentlig grad ökas. Ett bibehållande av de nuvarande fördelaktiga villkoren för förordnandepension skulle därvid särskilt under angivna förutsättning komma att för statsverket medföra ej oväsentliga ekonomiska konsekvenser. Vid sådant förhållande måste statskontoret för sin del finna tvingande skäl tala för en skärpning av förutsättningarna för dylik pension.

Vad beträffar frågan om det sätt, varpå den erforderliga skärpningen av pensionsvillkoren lämpligast borde åvägbringas, har statskontoret anfört följande.

Statskontoret har övervägt utvägen att höja fordran på antalet tjänstår till exempelvis 18 år. Enligt vad ämbetsverket kan finna, skulle emellertid en sådan höjning, att döma av resultatet av förenämnda undersökning, i hög grad minska möjligheterna för det stora flertalet förordnandetjänstemän att erhålla full pension före avgången ur statstjänst. Framför allt synes höjningen komma att verka ofördelaktigt för de militära förordnandetjänstemännen. Såsom framgår av en till 1938 års pensionssakkunniga överlämnad underdånig framställning från chefen för försvarsstaben om ändring i militära tjänstepensionsreglementets bestämmelser om förordnandepension (se betänkan det sid. 166) beräknades icke någon av de dåvarande militära förordnandetjänstemännen ens kunna uppnå den tjänstetid av 12 år å förordnandetjänsten, som nu erfordras för hel pension. Vid sådant förhållande skulle det, om man valde att höja fordringarna på antalet tjänstår, enligt statskontorets mening bliva ofrånkomligt, att för sagda militära personal fortfarande bibehålla den nuvarande 12-årsperioden, vilket emellertid, då liknande skäl i viss utsträckning kunna åberopas även beträffande civila förordnandetjänstemän, knappast bör komma i fråga. Med hänsyn till nu anförda omständigheter har statskontoret icke ansett sig böra föreslå en ökning av det nu föreskrivna antalet tjänstår.

Statskontoret har vidare tagit under övervägande möjligheten av att, i likhet med vad som tidigare gällt beträffande vissa befattningshavare vid affärsverken, föreskriva skyldighet för förordnandetjänsteman, vars förordnande upphör, att återgå till ordinarie befattning i den lönegrad han tillhörde vid tillträdet av förordnandet. Nämnda stadgande för affärsverkens befattningshavare borttogs på förslag av 1936 års lönekommitté, som ansåg att en tjänsteman, vilkens förordnande upphörde utan att följas av förnyat förordnande, icke borde vara skyldig att mot sin egen önskan återgå till tjänstgöring i lägre löneställning. Skyldigheten att kvarstå i statens tjänst ersattes i civila avlöningsreglementet med den anordningen, att Kungl. Maj:ten erhöll befogenhet att på särskild ansökan medgiva sådan tjänsteman rätt att efter förordnandets upphörande återgå till ordinarie befattning i den lönegrad han före förordnandet tillhörde. Med hänsyn till de skäl, som av lönekommittén anförts för upphävandet av förenämnda bestämmelse för affärs-

verken och som fortfarande torde äga giltighet, synes en återgång till den tidigare anordningen knappast kunna ifrågakomma. Att märka är, att en föreskrift, varigenom stadgas skyldighet för förordnandetjänsteman att kvarstå i statens tjänst, endast torde kunna hava avseende å sådana tjänstemän, som före förordnandet innehåft statlig anställning.

Den bästa lösningen av förevarande spörsmål synes vara den att såsom villkor för hel pension vid frivillig avgång icke endast resa krav på att ett visst antal tjänstår intjänats utan jämväl uppställa fordran på att vederbörande tjänsteman vid avgången ur statens tjänst skall hava uppnått viss levnadsålder. Frågan om vilken ålder, som därvid bör komma i fråga, kan vara föremål för tvekan. Statskontoret har sålunda tagit under bedömande om gränsen bör sättas vid 60 år eller den ålder, vid vilken möjlighet för högre tjänsteman att erhålla förtidspension normalt inträder. Ämbetsverket har emellertid icke kunnat frigöra sig från intrycket av att utmätandet av ett så högt åldersstreck skulle kunna vara ägnat att minska den lockelse, som den med förordnandetjänsterna förenade pensionsrätten ur rekryteringssynpunkt innebär.

Försiktigheten synes därför bjuda, att en lägre åldersgräns väljes. Statskontoret har därvid, med hänsyn bland annat till det resultat, förenämnda undersökning givit vid handen, ansett sig böra stanna för en levnadsålder av 55 år.

För att i möjligaste mån förhindra, att det föreslagna villkoret för erhållande av full pension i högre grad minskar värdet av de förmåner i pensions-hänseende, som ansetts böra följa med förordnandesystemet, torde dock tjänsteman, som efter att hava intjänat 12 tjänstår frivilligt avgår före 55 års ålder, icke böra helt gå förlustig rätten till förordnandepension utan bör i sådant fall utgå avkortad pension. För att syftet med den ifrågasatta ändringen av förutsättningarna för förordnandepensionen skall vinnas, bör enligt statskontorets mening avkortningen icke göras alltför svag. En lämplig avvägning synes statskontoret vara att fastställa reduktionen till en sjättedel av hel pension för varje påbörjat antal av fem år, varmed levnadsåldern vid avgången understiger 55 år, dock med den maximeringen, att pensionen icke någonsin må understiga halva pensionsunderlaget. De ifrågasatta avkortningsreglerna skulle således komma att verka på följande sätt. Vid avgång efter uppnådda 50 år men före 55 år reduceras pensionsunderlaget med en sjättedel. Inträffar avgången mellan uppnådda 45 år men före 50 år, sker avkortning med två sjättedelar, medan den avkortade pensionen slutligen utgör tre sjättedelar av pensionsunderlaget, om avgången sker före uppnådda 45 år.

Statskontoret har alltså föreslagit sådan ändring av 24 § 3 mom. första stycket allmänna tjänstepensionsreglementet att, där tjänsteman, vilkens förordnande varat minst 12 år, frivilligt avgår från tjänsten, innan han uppnått en levnadsålder av 55 år, tjänstepensionsunderlagets belopp skall minskas med en sjättedel för varje påbörjat antal av fem år, varmed levnadsåldern understiger 55 år, dock med högst tre sjättedelar.

Ämbetsverket har erinrat, att jämlikt 37 § 2 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet ordinarie tjänsteman, å vilken reglementet erhållit tillämpning, icke är pliktig att underkasta sig ändring av föreskrifterna i 24 § 3 mom. första stycket om bestämmande av tjänstepensions grundbelopp. I anslutning därtill har ämbetsverket uttalat, att de ifrågasatta bestämmelserna därför icke lära få tillämpning å ordinarie tjänsteman, som före bestäm-

melsernas ikraftträdande i förordnandetjänsten intjänat 12 tjänstår eller vilkens tjänstetid efter utgången av vid ikraftträdandet redan löpande förordnandeperiod kommer att uppgå till minst 12 år.

I sistnämnda hänseende har *en ledamot i statskontoret* anfört skiljaktig mening och därvid yttrat följande.

Med hänsyn till den betydelse gällande pensionsbestämmelser kunna hava haft vid rekryteringen av förordnandetjänster synes det mig rimligt och skäligt, att jämväl sådana förordnandetjänstemän, som vid ikraftträdandet av den av statskontoret föreslagna ändrade lydelsen av 24 § 3 mom. första stycket allmänna tjänstepensionsreglementet innehava förordnandetjänst under sin första sexårsperiod, bibehållas vid rätten till pensionsförmåner enligt gällande grunder. För vinnande härav erforderlig övergångsbestämmelse bör därför enligt min mening meddelas.

Statskontoret har vidare, med anledning av innehållet i förenämnda till ämbetsverket remitterade framställning, till behandling upptagit spörsmålet, huruvida en sådan revision av förutsättningarna för förordnandepensionen borde genomföras, att för rätt till frivillig avgång med förordnandepension icke skulle krävas, att en och samma förordnandetjänst innehafts under minst 12 år, utan sammanräkning finge ske av tid, under vilken olika förordnandetjänster innehafts. Ämbetsverket har därvid erinrat, att en dylik ändring avstyrkts av 1938 års pensionssakkunniga (betänkandet sid. 168) under framhållande av att en förordnandetjänsteman, som tidigare innehafvt förordnande å annan tjänst, i detta hänseende icke syntes böra tillerkännas en annan ställning, än om han tidigare varit innehavare av exempelvis en sådan i § 35 regeringsformen avsedd förtroendesyssla, som tillsättes genom fullmakt. Någon erinran mot de sakkunnigas ståndpunkt härutinnan hade, framhåller statskontoret, icke förekommit från Kungl. Maj:ts eller riksdagens sida. Ämbetsverket har vidare anfört följande.

Den särställning i pensionshänseende, som de tjänstemän intaga, vilka anställas genom förordnande på viss tid, har tillskapats för att möjliggöra för statsverket att för förordnandetjänst förvärva och för någon tid bibehålla person med erforderliga kvalifikationer. Den tid, under vilken tjänstgöring i befattningen skall hava fullgjorts för att rätt till pension vid frivillig avgång skall inträda, har därvid bestämts till 12 år. Ur statsverkets synpunkt måste, enligt vad statskontoret kan finna, ett medgivande att för pension tillgodoräkna tjänstetid i olika förordnandetjänster på sätt i föreliggande framställning förutsatts vara ägnat att motverka syftet med förordnandesystemet. Då förordnandeformen torde komma ifråga endast beträffande befattningar, vilka ställa särskilda krav i duglighetshänseende på sina innehavare, kan det enligt statskontorets mening endast vara till nackdel för ett tillfredsställande fullgörande av de till tjänsten hörande arbetsuppgifterna, att alltför snara ombyten av tjänstinnehavare inträffa. Det måste därför — framför allt när det gäller högre förordnandetjänster — ligga i statsverkets intresse, att den befattningshavare, som erhållit förordnande å dylik tjänst, även så lång tid ägnar sig åt denna, att statsverket hinner draga nytta av hans verksamhet. Det framstår därvid som en billig fordran, att statsverket åtminstone under en så förhållandevis kort tidrymd som 12 år kan påräkna vederbörande tjänstemans arbetskraft för den tjänst, i vilken han erhållit förordnande. Kravet

på 12 års innehav av förordnandetjänsten såsom villkor för rätt till förordnandepension vid frivillig avgång tjänar alltså såsom en ur statsverkets synpunkt nödvändig garanti för att förordnandetjänsteman icke skall lämna sin anställning efter alltför kort tid. Ett medgivande av tillgodoräkning av tjänstetid i olika förordnandetjänster för rätt till förordnandepension vid frivillig avgång skulle därför vara ägnat att till nackdel för statsverket försvaga den borgen mot förtidsavgång som de nuvarande bestämmelserna erbjuda.

Såsom 1938 års pensionssakkunniga framhållit, måste ett medgivande om rätt för förordnandetjänsteman att såsom tjänstår i pensionshänseende tillgodoräkna tid, under vilken olika förordnandetjänster innehafts, rimligen föra med sig, att hänsyn i sådant avseende får tagas till tjänstetid jämväl i annan likvärdig befattning. Därvid torde svårigheter komma att möta bland annat att rätt avväga, i vilken utsträckning sådan tjänstetid skall få tillgodoräknas.

Av det anförda torde framgå, att en ändring i framställningens syfte av nu gällande förutsättningar för förordnandepension vid frivillig avgång måste anses stridande mot statens intresse. Vid sådant förhållande kan statskontoret för sin del icke tillstyrka, att åtgärder i sådan riktning vidtagas.

Statskontorets förslag om begränsning av förordnandepensionen vid frivillig avgång före 55 års ålder har i princip tillstyrkts av *generalpoststyrelsen*, *järnvägsstyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen* och *domänstyrelsen*, varvid de tre sistnämnda myndigheterna förordat meddelande av en sådan övergångsbestämmelse, som föreslagits av reservanten i statskontoret.

Generalpoststyrelsen och *järnvägsstyrelsen* ha dock ifrågasatt, huruvida icke i sådana fall, då förordnandetjänsten innehafts under längre tid än 12 år, t. ex. 18—20 år, vederbörande borde erhålla rätt till hel förordnandepension, även om minimiåldern 55 år ej uppnåtts. Järnvägsstyrelsen har därom anförut följande.

Statskontoret har självt avvisat en lösning efter den linjen att fordringarna på antalet tjänstår för erhållande av pension skulle höjas till exempelvis 18 år, när en sådan höjning skulle medföra, att ett avsevärt antal förordnandetjänstemän icke kunde erhålla full pension vid avgången. Det av statskontoret framlagda förslaget medför emellertid en liknande olägenhet, i det att en tjänsteman, som erhållit sitt förordnande före fyllda 37 år, icke ens efter 18 års tjänst i befattningen kan komma i åtnjutande av obeskuren pensionsförmån. Det vill därför synas styrelsen som om den av statskontoret föreslagna regeln borde kompletteras med en bestämmelse därom, att hel pension alltid skall utgå efter det tjänsten innehafts i 18 år.

Av de nämnda remissmyndigheterna har *järnvägsstyrelsen* vidare uttalat sig för att fordran på viss tjänstetid för erhållande av hel förordnandepension uppmjukas sålunda, att tiden må intjänas i en eller flera, i oavbruten följd innehavda förordnandetjänster. Styrelsen har därvid ifrågasatt tillämpning av en viss medeltalsberäkning vid tjänstepensionsunderlagets fastställande i här avsedda fall. *Vattenfallsstyrelsen* har uttalat sig i samma riktning, varvid styrelsen anmärkt bland annat, att en redan intjänad rätt till pension vid frivillig avgång, grundad på en i minst 12 år innehavd förordnandetjänst, förfölle genom omedelbart förordnande på annan tjänst utan föregående avsked med pension från den förra tjänsten.

Telegrafstyrelsen har ifrågasatt en mera genomgripande omarbetning av bestämmelserna i ämnet med syfte att för de fall, då förordnandetjänstemän tidigare innehaft fullmakts- eller konstitutorialtjänst, reglera pensionsrätten i närmare anslutning till vad som gäller för dylik befattning. Beträffande andra fall av förordnandeanställning har styrelsen i princip icke ställt sig avvisande till statskontorets ändringsförslag men förordnat, att pensionsminskningen vid lägre ålder än 55 år beräknas efter ett mera fingraderat system, exempelvis efter antalet fjärdedelar av år som fattas i 55. Styrelsen har vidare förordnat, att hel pension oavsett levnadsåldern vid avgången medges efter 18 års förordnandetid.

Allmänna lönenämnden har anfört bland annat följande.

Lönenämnden ansluter sig i princip till den uppfattningen, att en skärpning av villkoren för erhållande av förordnandepension bör vidtagas. Det av statskontoret framlagda förslaget synes dock lönenämnden giva rum för vissa erinringar. Lönenämnden vill i detta hänseende allenast påpeka följande. Enligt förslaget skulle en förordnandetjänsteman, som med 12 tjänstår i sådan egenskap avgår vid 42 års ålder, erhålla halv pension. Om man antager, att en tjänsteman exempelvis i ett affärsdrivande verk erhåller en förordnandetjänst vid 30 års ålder, skulle han efter utgången av två förordnandeperioder, alltså vid uppnådda 42 års ålder, kunna avgå med halv pension. Om han tjänstgjorde en förordnandeperiod till, skulle han med 18 tjänstår i förordnandetjänst kunna avgå med allenast fyra sjättedelar av hel pension. Icke ens vid en sammanlagd förordnandetid av 24 år skulle den i exemplet avsedda tjänstemannen kunna erhålla hel pension, eftersom han icke tillika uppnått 55 års ålder. Vid en tillämpning av nu gällande bestämmelser kan en tjänsteman i motsvarande situation avgå med hel pension efter 12 tjänstår och vid 42 års ålder. Det synes uppenbart, att en så kraftig skärpning av villkoren för förordnandepension, som det föreliggande förslaget i vissa lägen innebär, är ägnat motverka det syfte med förordnandeanställningen, som består i att genom förmånliga villkor kunna locka yngre förmågor utom statsförvaltningen att taga anställning i statens tjänst.

Lönenämnden ansluter sig till den av en reservant inom statskontoret hävdade uppfattningen, att, därest nya bestämmelser i det ifrågavarande hänseendet komma till stånd, övergångsbestämmelse bör meddelas av den innebörden, att sådana förordnandetjänstemän, som vid ikraftträdandet av de nya bestämmelserna inneha förordnandetjänst under sin första sexårsperiod, må bibehållas vid rätten till pensionsförmåner enligt gällande grunder.

Det synes mindre tillfredsställande, att en tjänsteman, som inom ett och samma verk innehaft två förordnandetjänster under sammanlagt 12 år, icke skall vid därefter inträffad avgång äga rätt till någon tjänstepension alls på den grund, att han icke i 12 år innehaft den förordnandetjänst, i vilken den frivilliga avgången ur statens tjänst skett. Det synes över huvud föga rationellt, att pensionsvillkor, som utformats med tanke på en rekrytering utifrån, komma i tillämpning även i fall, då fråga varit om regelmässig befordran inom ett och samma verk. Frågan synes emellertid knappast kunna begränsas att avse fall av befordran inom det egna verket utan är givetvis av betydelse även vid föregående statsanställning över huvud.

Enligt lönenämndens mening bör med anledning av vad som förekommit frågan om villkoren för förordnandepension underkastas särskild, mera ingående omprövning.

Departements-
chefen.

Den företagna utredningen har enligt min uppfattning givit vid handen, att behov föreligger av en begränsning av den nuvarande rätten till oavkortad förordnandepension vid frivillig avgång efter 12 års förordnandetid. En dylik ändring får anses påkallad redan med hänsyn tagen till det nuvarande beståndet av förordnandebefattningar. Jämväl förhandenvaron av vissa frågor avseende utsträckt anlåtande av anställningsformen förordnande för viss tid synes motivera, att en ändring av pensionsvillkoren i denna del tas i övervägande.

Vad angår sättet för genomförande av begränsningen, har statskontoret avvisat tanken att för hel förordnandepension kräva ytterligare en intjänt förordnandeperiod av 6 år eller sammanlagt 18 års förordnandetid. Såsom motivering härför har statskontoret — som utgått ifrån att en eventuell dylik skärpning skulle gälla vid avgång över huvud taget — anfört, att skärpningen skulle alltför mycket minska möjligheterna att erhålla hel förordnandepension. Å andra sidan har även statskontorets förslag att vid frivillig avgång fordra 55 års levnadsålder för erhållande av hel pension mött den erinran, att det leder till en alltför stark begränsning av pensionsrätten. Såsom en del av remissmyndigheterna framhållit, torde emellertid ett tillfredsställande resultat kunna vinnas genom att den av statskontoret föreslagna regeln göres tillämplig endast i fall, då förordnandetiden understiger 18 år. I enlighet härmed bör den ifrågasatta reduktionen av förordnandepensionen inträda vid frivillig avgång i fall, då tjänstemannen innehaft tjänsten minst 12 men icke 18 år och ännu icke uppnått en levnadsålder av 55 år. I fråga om beräklandet av pensionen i dylikt fall ansluter jag mig till statskontorets förslag om minskning av tjänstepensionsunderlagets belopp med en sjättedel för varje påbörjat antal av 5 år, varmed levnadsåldern vid avgången understiger 55 år, dock med högst tre sjättedelar.

Framhållas bör emellertid att, oavsett de nu förordade generella bestämmelserna, anledning lär kunna förekomma att i särskilt fall, då fråga är om inrättande av ny förordnandebefattning, taga under övervägande, om innehavare av befattningen över huvud skall äga rätt till pension vid frivillig avgång eller vara underkastad exempelvis liknande regler som innehavare av rektorsbefattning.

Härefter återstår frågan om medgivande av pensionsrätt i sådana fall, då vederbörande vid frivillig avgång icke kan tillgodoräkna sig 12 års tjänst i den senast innehavda förordnandebefattningen men tidigare innehaft annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning. Vad beträffar de fall, då övergång skett från fullmakts- eller därmed jämförlig befattning till förordnandebefattning, har såsom förut nämnts år 1942 vidtagits ändring i tjänstepensionsreglementet innebärande en viss eftergift från 12-årsvillkoret. Tillräcklig anledning att för dessa fall ifrågasätta ytterligare eftergift beträffande förutsättningarna för erhållande av förordnandepension synes icke föreligga.

Vad åter angår de fall, då övergång skett från en förordnandebefattning till annan, synes en jämkning i villkoren för pensionsrätt vid avgång från

den senare befattningen kunna ifrågasättas. Visserligen har gjorts gällande, att ett eftergivande av fordran på 12 års tjänstetid i den senaste förordnande-befattningen, innebärande att hänsyn även finge tagas till tjänstetiden i tidigare befattning, skulle försvaga garantien för att den som erhåller en förordnandebefattning också under avsedd tid ägnar sig åt denna. Emellertid måste det anses som en mindre tillfredsställande konsekvens av de nuvarande bestämmelserna, att befordran från en förordnandebefattning till annan kan medföra försämring av pensionsvillkoren och under vissa förhållanden innebära, att en redan intjänat rätt till pension vid frivillig avgång förfaller. Det synes icke uteslutet, att detta förhållande kan i sin mån påverka rekryteringsmöjligheterna i ogynnsam riktning.

Med hänsyn härtill vill jag förorda, att en ändring av hithörande bestämmelser vidtages i syfte att tjänsteman, som vid frivillig avgång ur statens tjänst icke hunnit förvärva rätt till förordnandepension enligt de nuvarande reglerna i den senaste förordnandebefattningen, likväl erhåller pensionsrätt i händelse han tidigare innehaft annan befattning, som skulle ha berättigat honom till förordnandepension, om han kvarstått i denna befattning intill avgången ur statens tjänst. Givetvis bör härvid fordras, att befattningarna innehafts i oavbruten följd. Sålunda medgiven pension bör beräknas som om tjänstemannen intill avgången kvarstått i den ifrågavarande tidigare befattningen. Att gå härutöver och jämväl medgiva en jämkning uppåt av pensionsunderlaget med hänsyn till att högre underlag gällt för den senast innehavda befattningen synes icke påkallat.

Med den rätt till tjänstepension, som sålunda medgives, följer rätt till familjepension enligt allmänna familjepensionsreglementet. Även familjepensionen bör i här avsedda fall beräknas som om tjänstemannen intill avgången kvarstått i den tidigare förordnandebefattningen. Ett tillägg av denna innebörd bör göras i allmänna familjepensionsreglementet.

De nu förordade författningsändringarna böra träda i kraft den 1 juli 1943. Vid avgång från befattning, som tillträtts före ikraftträdandet, bör dock den nya reduktionsregeln icke äga tillämpning utom i fall då samtidigt fråga är om tillämpning av den nya regeln om rätt till pension beräknad med hänsyn till tidigare anställning.

Spörsmålet huruvida åtgärd bör vidtagas för utverkande av ifrågasatt tjänstepensionsrätt i det särskilda fall, som avses med den i det föregående omnämnda framställningen, torde senare få underställas Kungl. Maj:t.

^{162:}

Inom finansdepartementet ha utarbetats förslag till kungörelser dels om ändrad lydelse av 24 § 1 och 3 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1008), dels ock om ändrad lydelse av 15 § 1 mom. allmänna familjepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1009). Förslagen innefatta de ändringar i berörda pensionsreglementen, som i det föregående förordats.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna förenämnda förslag till kungörelser.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtast till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Hammarskiöld.